
TRAO ĐỔI

VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA NGƯỜI VIỆT NAM THỜI KÌ HỘI NHẬP QUA CON MẮT CỦA BẠN BÈ QUỐC TẾ¹

TRỊNH THỊ KIM NGỌC*

Từ khóa: văn hóa ứng xử, văn hóa giao tiếp, giao tiếp liên văn hóa, con người Việt Nam.

Ngày nhận bài: 08/10/2018; *ngày gửi phản biện:* 09/10/2018; *ngày duyệt đăng bài:* 28/12/2018.

Đặt vấn đề

Trên cơ sở tổng hợp, phân tích và khái quát những ý kiến nhận xét, những cảm nghĩ, qua các trang hồi kí của người nước ngoài, hoặc những bài viết gần đây trên các diễn đàn,... cũng như qua những điều chúng tôi ghi nhận được từ các cuộc gặp gỡ với du khách quốc tế đã đến Việt Nam về văn hóa ứng xử của người Việt Nam thời hiện đại, nghiên cứu dưới đây là sự khái quát những gì mà người nước ngoài đã đến Việt Nam, cảm nhận được về văn hóa ứng xử của người Việt Nam hiện nay. Trên cơ sở đó, nghiên cứu đồng thời phân tích làm rõ những giá trị tinh tế, cũng như những gì còn chưa được lòng bạn bè quốc tế, nhằm bảo vệ và phát huy những giá trị ưu trội của văn hóa Việt Nam hiện đại và để hình ảnh của con người Việt Nam sẵn sàng hội nhập luôn đẹp trong con mắt bạn bè quốc tế.

1. Văn hóa ứng xử của người Việt Nam và sự cần thiết trong tiến trình hội nhập

1.1. Khái niệm về văn hóa ứng xử

Văn hóa là một phạm trù rộng lớn và phức tạp. Trong nghiên cứu này, Văn hóa ứng xử được chúng tôi hiểu theo nghĩa “lối ứng xử” “cách thức ứng xử” của con người với nhau trong cộng đồng và với thiên nhiên, nhằm đáp ứng các nhu cầu sinh hoạt của đời sống cộng đồng.

Nếu xem xét riêng hành vi ứng xử, về phương diện ngôn từ trong tiếng Việt, bản thân “ứng xử” lại là một từ ghép bao gồm hai từ đơn “ứng” và “xử” có thể hiểu là cách thức đối ứng và xử lí... Cũng theo cách hiểu này, các nhà tâm lí học hành vi chỉ rõ “ứng xử là một hành vi phức hợp bao gồm hành vi “ứng” chính là ứng đối, ứng phó; còn hành vi “xử” chính là việc xử thế, xử sự, xử lí,... Đó là sự phản ứng của con người trước những tác động từ bên ngoài, thông thường là thông qua các câu hỏi, đề nghị... của người khác,

* PGS. TSKH. Viện Nghiên cứu Con người, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

¹ Bài viết trong khuôn khổ đề tài khoa học cấp cơ sở năm 2018: “Văn hóa ứng xử của người Việt Nam qua con mắt bạn bè quốc tế”, do PGS. TSKH. Trịnh Thị Kim Ngọc làm chủ nhiệm.

trong một tình huống giao tiếp cụ thể (Lê Thị Bùng - Hải Vang, 2007, tr. 121). Do ứng xử là phản ứng của con người nên nó tùy thuộc vào sự hiểu biết, kinh nghiệm sống, thói quen giao tiếp và cá nhân cách của mỗi cá nhân. Văn hóa ứng xử có thể thông qua cách giao tiếp bằng ngôn từ, qua việc lựa chọn và sử dụng những từ ngữ đẹp. Bên cạnh đó có thể được thể hiện bằng ánh mắt, nụ cười, cử chỉ, điệu bộ,... thể hiện thái độ ân cần, thân thiện, khiêm nhường và cả hành vi, như: nhường nhịn, sẵn sàng giúp đỡ,... Còn việc giao tiếp với thái độ ứng xử là thô bạo, dữ dằn,... thì không thể được coi là cách ứng xử có văn hóa mà đó là những hiện tượng “phi văn hóa” trong ứng xử.

Văn hóa ứng xử của một người, trước hết, mang tính cá nhân, thể hiện sự hiểu biết, kinh nghiệm sống, thói quen, tư duy và cá nhân cách của con người đó. Khi cá nhân là thành viên của một cộng đồng, văn hóa ứng xử thể hiện phong tục tập quán, lối sống của cộng đồng nơi họ đang sống. Người có cách ứng xử đúng mực - có nghĩa người đó được hướng dẫn, được chỉ dạy, hoặc tự tìm hiểu và tu dưỡng, họ có cách ứng xử phù hợp với những chuẩn mực, những quy định, hay quy ước,... mà phần đông trong cộng đồng chấp nhận. Đây là những chuẩn mực định hướng cho cách ứng xử trở nên có văn hóa.

Văn hóa ứng xử của con người không phải là cách để thể hiện thái độ xã giao, hời hợt bề ngoài của họ, mà ẩn chứa bên trong đó cả những quan niệm về luân lý, đạo đức của cá nhân với tư cách là thành viên của một cộng đồng. Chính vì vậy, văn hóa ứng xử còn mang tính cộng đồng, chứa đựng bên trong nó cả bản sắc văn hóa dân tộc, trình độ văn minh, hay dân trí của cộng đồng mà người đó là thành viên. Nó phải tuân thủ theo những quy định chung của cộng đồng, điều mà các thành viên ở đó cần phải nắm được và thực hiện theo. Một xã hội được coi là lành mạnh phải dựa trên cơ sở sự ứng xử nhân văn của các thành viên trong môi trường đó, việc ứng xử có văn hóa với nhau luôn được gìn giữ và phát huy. Còn khi ở đâu đó có những biến động về đời sống xã hội, đặc biệt là đời sống văn hóa tinh thần, sẽ là điều kiện tạo nên những “sang chấn” văn hóa, dưới tác động đó, sự biến động của văn hóa ứng xử theo chiều không mong muốn là khó tránh khỏi.

Trên thực tế, các cộng đồng văn hóa khác nhau thường có những cách ứng xử không giống nhau theo những quy ước, hay tập quán riêng của mình. Chúng ta hiểu đó là *tính độc đáo của văn hóa ứng xử*. Do vậy, văn hóa ứng xử luôn đi liền với nhu cầu hiểu biết lẫn nhau, sao cho việc ứng xử, giao tiếp được diễn ra trong mối tương tác “hiểu người, biết ta”. Đặc biệt trong thời kì hội nhập hiện nay, việc giao tiếp, ứng xử còn đặt ra giữa đại diện của các cộng đồng văn hóa khác nhau (giao tiếp liên văn hóa), nếu không có sự hiểu biết về sự khác biệt của nhau giữa các bên tham gia giao tiếp thì việc ứng xử thiếu hiểu biết dễ gây ra những “cú sốc văn hóa”, hay “xung đột văn hóa” giữa các cộng đồng.

Vì vậy, trong hội nhập quốc tế, hiểu biết lẫn nhau là yêu cầu đặc biệt cấp thiết để hạn chế các “xung đột văn hóa” có thể xảy ra. Hơn nữa, thực tế cho thấy, đôi khi xung đột giữa các cộng đồng văn hóa cũng gây ảnh hưởng nhất định tới quan hệ ngoại giao giữa

các quốc gia. Bên cạnh đó, cũng cần phải hiểu là chính tính độc đáo của văn hóa ứng xử của các cộng đồng đã làm nên sự đa dạng của văn hóa nhân loại. Văn hóa ứng xử của một dân tộc luôn độc đáo, nhưng nó vẫn mang những giá trị chung của văn hóa nhân loại. Đó là cách ứng xử lịch thiệp, trang nhã, khôn ngoan, khiêm tốn và tôn trọng lẫn nhau,... Đây là những phẩm chất của nhân cách con người được tất cả cộng đồng trên khắp thế giới đều coi như những giá trị Chân - Thiện - Mỹ. Trên thực tế, khi một dân tộc biết tôn trọng sự khác biệt văn hóa của các dân tộc khác, họ sẽ tích lũy, đúc kết, tích hợp và làm giàu thêm văn hóa của dân tộc mình. Cũng như vậy, khi con người khiêm nhường và biết tôn trọng sự khác biệt của người khác, họ sẽ tu dưỡng, tích lũy được thêm những phẩm chất mới, đồng thời sẽ duy trì và phát triển được các mối quan hệ tốt đẹp.

1.2. Sự cần thiết của văn hóa ứng xử trong thời kì hội nhập

Hiện nay, trong xu hướng phát triển mạnh mẽ của công nghệ thông tin, giao tiếp xã hội có nhiều thay đổi, theo hướng giao tiếp điện tử đang trở nên phổ biến, có xu hướng lấn át sự giao tiếp trực tiếp của con người. Tuy vậy, trước đòi hỏi của việc tạo dựng một môi trường thông tin mạng lành mạnh, hữu ích cho cộng đồng thì văn hóa ứng xử trên mạng xã hội vẫn luôn là yêu cầu cấp thiết được đặt ra. Bởi trong giao tiếp điện tử, những tác dụng việc ứng xử có văn hóa của những người tham gia mạng xã hội thường được lan tỏa nhanh và rộng hơn, cũng như những hệ lụy của nó cũng được phát tán rộng hơn ở mức khó kiểm soát.

Ứng xử có văn hóa giữa người với người được coi là một nghệ thuật chung sống, nhằm tạo dựng mối quan hệ thân thiện trong các mối quan hệ: tình thương yêu và trách nhiệm giữa những người thân trong gia đình, tình bằng hữu trong tình bạn, bình đẳng và tôn trọng lẫn nhau trong quan hệ hợp tác sản xuất, kinh doanh,... Có người đã ví văn hóa ứng xử như những viên gạch xây nên các mối quan hệ đẹp, có văn hóa, có đạo đức trong cộng đồng. Nó là lớp keo gắn bó con người trong tất cả các mối quan hệ: tình bạn, tình yêu, gia đình, trong nhà trường, trong tổ chức cùng làm việc và ngoài xã hội,... Còn trong đàm phán hay thương lượng của hoạt động kinh doanh, văn hóa ứng xử đẹp như một cơn gió lành xoa đi những bất đồng về quan điểm lợi ích để có một sự hợp tác kinh doanh hiệu quả. Nói rộng hơn, nó là cơ sở để tạo ra môi trường xã hội lành mạnh có lợi trước hết là cho con người sống ở đó, nhất là, trong bối cảnh kinh tế - xã hội và văn hóa của thế giới đang có nhiều biến động, nếu các cộng đồng cùng nhau xây dựng văn hóa ứng xử theo quan điểm bao dung, chấp nhận sự khác biệt, để cùng xây dựng một thế giới hòa bình, bất bạo lực,... cùng nhau thống nhất thực thi được những quy định chung của nền văn minh nhân loại về mặt đạo đức, thì cũng có thể dễ dàng cùng nhau giải quyết được nhiều vấn đề của xã hội toàn cầu đang đặt ra.

Đặc biệt, văn hóa ứng xử chính là các nội dung cơ bản nhất xây dựng nên hình ảnh một con người, cũng như hình ảnh một dân tộc. Văn hóa ứng xử đẹp sẽ để lại hình ảnh

đẹp về một con người, với những nét đẹp về phẩm chất nhân văn, nhân ái,... được toát ra từ nội tâm con người ấy. Về điều này, chúng ta nhận thấy tiêu biểu về văn hóa ứng xử chuẩn mực của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tạo nên hình ảnh mẫu mực một vị lãnh tụ vĩ đại của dân tộc. Cách ứng xử ân cần, giản dị, quan tâm lo lắng cho tất cả mọi người, cho dân, cho nước mà quên đi bản thân mình đã tạo nên hình ảnh một lãnh tụ vĩ đại mà bình dị của dân tộc Việt Nam. Khi còn làm việc bên Người, Thủ tướng Phạm Văn Đồng đã từng viết về phong cách ứng xử của Hồ Chí Minh: “Hồ Chí Minh cao mà không xa, mới mà không lạ, to lớn mà không làm ra vĩ đại, sáng chói mà không choáng ngợp, gặp lần đầu mà như thân thiết từ lâu...” (Phạm Văn Đồng, 1994, tr. 126).

Với những dẫn chứng trên đã thể hiện rõ, văn hóa ứng xử và sự gắn kết, hợp tác phát triển luôn luôn có mối quan hệ tương hỗ với nhau. Văn hóa ứng xử đẹp giữa người với người là cơ sở để tạo nên một xã hội lành mạnh, có tình người. Đó chính là nền tảng tinh thần của phát triển và hội nhập. Trong đó, sự hiểu biết lẫn nhau chính là điều kiện tiên quyết để văn hóa ứng xử trở thành một động lực của phát triển. Trong thời kì hội nhập, văn hóa ứng xử còn được coi là chìa khóa để các dân tộc đến gần với nhau và là chất keo dính để kết nối các dân tộc trong việc cùng giải quyết các vấn đề thách thức của thời đại đặt ra cho nhân loại.

1.3. Văn hóa ứng xử của người Việt Nam trong thời kì hội nhập

Những lí giải trên đã gợi ý cho chúng tôi làm rõ hơn về văn hóa ứng xử của người Việt Nam. Theo đó có thể hiểu văn hóa ứng xử của người Việt Nam là cách ứng xử thể hiện qua lời nói, cử chỉ, hành vi,... phù hợp với các quy ước chung, với thuần phong mỹ tục của cộng đồng. Người Việt Nam luôn coi trọng lối ứng xử ý nhị, khéo léo và tinh tế, điều đó đã được đúc kết qua một kho tàng thành ngữ, tục ngữ của tiếng Việt: “Lời nói chẳng mất tiền mua/Lựa lời mà nói cho vừa lòng nhau”. Tính tế nhị khiến cho người Việt Nam có thói quen giao tiếp “vòng vo tam quốc”, không bao giờ đi thẳng vào vấn đề như người phương Tây.

Văn hóa nông nghiệp với đặc điểm trọng tình đã đưa người Việt Nam tới chỗ lấy tình cảm làm nguyên tắc ứng xử: “Yêu nhau yêu cả đường đi/Ghét nhau ghét cả tông ti họ hàng; Yêu nhau cau sáu bỏ ba/Ghét nhau cau sáu bỏ ra làm mười; Yêu nhau chín bỏ làm mười; Yêu nhau củ ấu cũng tròn/Ghét nhau quả bồ hòn cũng méo;...” Trong ứng xử, người Việt Nam luôn sống có lí, có tình, nhưng vẫn thiên về tình hơn: “Một bồ cái lí không bằng một tí cái tình”. Tâm lí ưa hòa thuận khiến người Việt Nam luôn chủ trương nhường nhịn trong ứng xử: “Một sự nhịn là chín sự lành”; “Chồng giận thì vợ bớt lời/Cơm sôi nhỏ lửa có đời nào khê”;... Tính cộng đồng còn khiến người Việt Nam luôn ứng xử trong việc trọng danh dự: “Tốt danh hơn lành áo”; “Đói cho sạch, rách cho thơm”. Đôi khi người Việt Nam cũng háo danh: “Một miếng giữa làng hơn một sàng xó bếp”; “Một quan tiền công không bằng một đồng tiền thưởng”;... Tuy nhiên, người Việt

Nam lại luôn có tính hiếu khách. Khi khách đến nhà, dù quen hay lạ, thân hay sơ, dù nghèo khó đến đâu cũng cố gắng tiếp đón chu đáo và tiếp đãi thịnh tình: “Khách đến nhà chẳng gà thì gỏi”; “Đói năm, không bằng đói bữa”;... Trong sinh hoạt thì “Ăn trông nồi, ngồi trông hướng”; “Lời chào cao hơn mâm cỗ”; Trong văn hóa học đường “Tiên học lễ, hậu học văn” hoặc “Nhất tự vi Sư, bán tự vi Sư”;...

Do tính năng động của văn hóa ứng xử, nên theo thời gian, văn hóa ứng xử của người Việt Nam cũng đã có nhiều thay đổi. Trong xã hội Việt Nam trước đây, cách ứng xử giữa nam và nữ thường phải “Nam nữ thụ thụ bất tương thân”, giờ đây đã bị coi là lạc hậu; hoặc tư duy: “Yêu nhau yêu cả đường đi/Ghét nhau ghét cả tông ti họ hàng” hay “Trâu ta ăn cỏ đồng ta”, “Ta về ta tắm áo ta/Dù trong dù đục ao nhà vẫn hơn”,... lại trở nên không còn phù hợp trong thời hội nhập hiện nay. Bởi lối ứng xử cảm tính, cục bộ, hẹp hòi sẽ cản trở người Việt Nam trong quá trình hội nhập. Hơn nữa, thời kì hội nhập đang đặt ra cho mỗi người Việt Nam cần phải nhìn nhận văn hóa ứng xử của mình một cách biện chứng. Bên cạnh việc phát huy những giá trị tốt đẹp của văn hóa dân tộc, mỗi người cũng cần thông minh và bản lĩnh hơn trong ứng xử với bè bạn quốc tế và với những yếu tố văn hóa được du nhập từ bên ngoài. Bởi hội nhập toàn cầu như một xu thế tất yếu, nó mang đến rất nhiều cơ hội cho phát triển, nhưng trong đó cũng tiềm ẩn không ít những nguy cơ khó lường.

Trên đây là một số nét cơ bản trong văn hóa ứng xử của người Việt Nam, chúng được hình thành trên cơ sở những giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc Việt Nam và hiện nay, nó vẫn được coi là phương châm giáo dục luân lí, đạo đức cho con người Việt Nam hiện đại. Như vậy, với nghĩa rộng, văn hóa ứng xử của người Việt Nam chính là sự thể hiện triết lí sống của dân tộc và đã mặc nhiên trở thành cách lí giải cuộc sống và cụ thể hơn cũng chính là lối sống, nếp nghĩ, lối hành động của cộng đồng người Việt theo chuẩn mực của triết lí Chân - Thiện - Mĩ. Điều đó khẳng định rằng, văn hóa ứng xử của người Việt Nam cũng mang những giá trị cốt lõi chung của văn hóa nhân loại, luôn hướng tới việc góp phần xây dựng một cộng đồng quốc tế hòa bình, tiến bộ, hiểu biết và tôn trọng lẫn nhau cùng phát triển.

2. Văn hóa ứng xử của người Việt Nam trong con mắt bạn bè quốc tế thời kì hội nhập

2.1. Về khung phân tích những ý kiến đánh giá của người nước ngoài về văn hóa ứng xử của người Việt Nam thời kì hội nhập

Nghiên cứu này sử dụng hai phương pháp: 1) Tổng hợp, phân tích cảm nghĩ của người nước ngoài về cách ứng xử của người Việt Nam trong các tài liệu có sẵn và 2) Phỏng vấn sâu 22 trường hợp người nước ngoài đang làm việc, học tập hoặc du lịch ở Hà Nội. Tài liệu có sẵn bao gồm 2 cuốn hồi kí của người nước ngoài viết về người Việt Nam trong lịch sử và khoảng trên dưới 30 bài báo được đăng trên các diễn đàn và các kênh truyền thông của ngành văn hóa, thể thao và du lịch. Nghiên cứu cũng dựa trên thực tiễn phỏng

vấn sâu 22 khách nước ngoài đến từ Mỹ, Nga, Pháp, Nhật Bản, Hàn Quốc, Úc, Philippin, Kazakhstan. Mẫu nghiên cứu cụ thể gồm 02 nhà nghiên cứu, 02 nhà ngoại giao, 02 chuyên gia thuộc tổ chức hợp tác khoa học, 03 giảng viên đại học và 04 sinh viên nước ngoài đang giảng dạy và học tập tại 2 trường đại học, 03 chủ doanh nghiệp FDI tại Việt Nam, và 06 du khách (trong số du khách có 3 người đã đến Việt Nam trên bốn lần, 1 du khách đến lần hai và 3 du khách đến lần đầu tiên). Phỏng vấn sâu được thực hiện tại Hà Nội trong thời gian từ tháng 8 đến tháng 10/2018.

Trên cơ sở các ý kiến ghi nhận được qua phỏng vấn sâu, chúng tôi đã tổng hợp, phân tích theo hai hướng: 1) Những điều thú vị trong văn hóa ứng xử của người Việt Nam hấp dẫn người nước ngoài và 2) Những phàn nàn, bức xúc của khách nước ngoài về văn hóa ứng xử của người Việt Nam.

Từ cách phân tích trên, có một vài hạn chế mà tác giả đã nhận thấy là khó tránh khỏi: thứ nhất, thông qua những câu chuyện cá nhân, các ý kiến của người được phỏng vấn thường mang tính cảm tính; thứ hai, những trải nghiệm ban đầu của người nước ngoài về cách ứng xử của người Việt Nam thông qua các cuộc gặp gỡ thường không sâu; thứ 3, nhiều ý kiến cá nhân trùng hợp được coi là nhận định chung, nhưng cũng có một số ý kiến trái chiều, gây tranh luận... nhiều trong số nhận xét trái chiều cũng đã được thẩm định, kiểm tra chéo.

2.2. Những điều thú vị trong văn hóa ứng xử của người Việt Nam hấp dẫn người nước ngoài

2.2.1. Người Việt Nam có cách ứng xử cởi mở, thân thiện, hiếu khách và khôn ngoan

Cảm nghĩ chung của hầu hết những người được hỏi về những điều làm người nước ngoài thú vị ở Việt Nam đó là: *Một đất nước xinh đẹp, ấm áp cả về khí hậu và tình người; một đất nước của những điều bất ngờ; phụ nữ Việt Nam duyên dáng và khéo léo; món ăn của người Việt rất đa dạng và rất ngon,.... người Việt Nam luôn ứng xử thân thiện và hiếu khách,...* Người Việt Nam hiếu khách đã trở thành cảm hứng đề Eva Nguyễn Bình viết cuốn sách *Thanh lịch như người Pháp, hiếu khách như người Việt* với những so sánh thú vị về văn hóa của hai dân tộc Việt - Pháp. Một nữ phượt thủ người Úc có tên Phoebe Lee, tới Hà Nội đầu năm 2017 đã thích thú khi nhắc đến đất nước xinh đẹp này, cô nhận xét: “Những người Việt Nam mà tôi từng tiếp xúc - họ đều cởi mở, tốt bụng và chu đáo. Tôi sẽ không quên những nụ cười ấm áp, lòng hiếu khách của người Việt Nam. Họ thực sự muốn khách nước ngoài khám phá Việt Nam, họ sẵn lòng chia sẻ và trò chuyện về những trải nghiệm trên quê hương...”². Về điều này, xin mượn chia sẻ của một sinh viên người Nhật Bản khi đến học tập tại Việt Nam: “Thật khó nói về Việt Nam, bởi có quá nhiều điều muốn nói về đất nước xinh đẹp này: từ những biểu tượng văn hóa như áo dài, tranh sơn mài, hồ Hoàn Kiếm,... biểu tượng của cuộc sống

² “Nữ phượt thủ Úc lên sóng say mê con người Việt Nam”, (<https://vnexpress.net/du-lich/nu-phuot-thu-len-song-cnn-say-me-con-nguoi-viet-nam-3556579.html>), truy cập ngày 5/7/2018.

thường ngày như xe máy, hay quán phở bốc mùi thơm... Nhưng nếu chỉ được chọn một từ để nói về Việt Nam thì tôi chọn từ “tình cảm”³. Về điều này, không thể không nhắc lại câu nói nổi tiếng của nguyên Tổng thống Mỹ Barack Obama, khi mở đầu cho bài phát biểu của mình với doanh nhân và sinh viên Hà Nội: “Sự thân thiện của người dân Việt Nam đã chạm đến trái tim của chúng tôi...”⁴.

Một nhà ngoại giao của quốc gia lần đầu tiên mở cơ quan đại diện tại Việt Nam chia sẻ: “Việt Nam tuy chưa phải là quốc gia có nền kinh tế phát triển mạnh, nhưng lại là đất nước có nhiều tiềm năng và luôn hấp dẫn người nước ngoài bởi có nhiều danh thắng đẹp và những nét văn hóa rất đặc trưng; đặc biệt con người Việt Nam rất vui vẻ, hồn nhiên và thân thiện; ở Việt Nam có rất nhiều người trẻ tuổi giao tiếp được tiếng Anh khiến chúng tôi không bị ngỡ ngàng khi ra đường khi lần đầu tiên đến đây.... Cách ứng xử gần gũi, thân thiện của người Việt Nam đã giúp cho những người từ những miền đất xa đến Việt Nam đều thấy ít ngỡ ngàng, nhờ đó cuộc sống ở đây trở nên thú vị và dễ thích nghi hơn.... Hi vọng công việc của chúng tôi ở đất nước các bạn sẽ tốt đẹp.... (PVS ông A.X., đến từ Kazakhstan, Hà Nội, tháng 8/2018).

Dù mới đến Việt Nam lần đầu, qua vài phút tiếp xúc, nhưng các du khách nước ngoài đã cảm nhận được sự chân thành, chu đáo và thân thiện của người Việt Nam. Mặc dù có thể bị cản trở về ngôn ngữ, song du khách vẫn luôn nhận được sự giúp đỡ: chỉ đường, hướng dẫn để tới điểm tham quan, hoặc được giúp đỡ bắt một chiếc taxi,... Một chuyên gia ngành hạt nhân của Nhật Bản cho biết, “khi có kế hoạch đi công tác biệt phái để hỗ trợ các quốc gia, chúng tôi có thể đi nhiều nơi, nhưng tôi xin đi Việt Nam. Điều thôi thúc để tôi đến Việt Nam là ở đó tôi có những người bạn Việt Nam... Trong số những người bạn ngoại quốc, những người bạn Việt Nam vẫn thân thiết nhất... Trong cuộc sống người Việt Nam luôn vui vẻ và gần gũi, không giữ khoảng cách như người Nhật chúng tôi. Họ cũng luôn nhiệt huyết trong công việc và khiêm tốn trong nghiên cứu, học hỏi ứng dụng công nghệ của chúng tôi ... Tôi đến đây vì biết họ cũng đang chờ tôi...” (PVS với ông H.I., chuyên gia Nhật Bản, tháng 8/2018).

Phòng văn chị E.Z., nguyên giám đốc Trung tâm khoa học và văn hóa Nga tại Việt Nam, chị cho biết: “Chúng tôi đã từng nghe từ cha mẹ mình về Việt Nam, họ có những bạn Việt Nam đã từng học tập ở Nga, đã từng nghe về dân tộc Việt Nam anh hùng trong kháng chiến chống Mỹ, nên tôi đã chọn tiếng Việt khi vào học tại Học viện Ngoại giao Liên Xô. Mong muốn của tôi là được tới Việt Nam làm việc.... Giờ đây, mong muốn đó đã thành hiện thực.

³ “Việt Nam qua đôi mắt của một người Nhật”. Đây là chia sẻ của một sinh viên người Nhật Bản đến Việt Nam học tiếng Việt, do thầy Đặng Hoàng Giang ghi lại và chia sẻ trên trang điện tử của Khoa Việt Nam học và tiếng Việt, Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, (<http://vsl.edu.vn/viet-nam-qua-doi-mat-cua-mot-nguoi-nhat/1665>), truy cập ngày 5/3/2018.

⁴ Trích “Bài Phát biểu trước đông đảo trí thức, sinh viên, doanh nhân tại Hà Nội của Tổng thống Barack Obama”, (<http://la34.com.vn/tin-tuc/khong-quoc-gia-nao-co-the-ap-dat-len-y-chi-cua-nguoi-viet-nam/>), truy cập ngày 7/10/2018.

Tôi thật hạnh phúc khi ở Việt Nam tôi có rất nhiều bạn, họ là những người bạn trung thành.... Cuộc đời chúng tôi sẽ không có ý nghĩa như hôm nay khi thiếu những người bạn Việt Nam. Được tới Việt Nam công tác hay đi nghỉ dưỡng.... luôn là niềm vui sướng của cả gia đình chúng tôi...” (PVS chị E.Z., chuyên gia Nga, Hà Nội, tháng 9/2018).

Trong quá trình nghiên cứu, chúng tôi đã tìm hiểu xem trong số những người được hỏi có nghĩ ngờ gì về tính chân thực của cách ứng xử cởi mở, chân tình, thân thiện, khôn khéo của người Việt Nam? Liệu có phải là cách ứng xử mang tính “xã giao”, “hời hợt” “bề ngoài” hay không? Câu trả lời chúng tôi nhận được từ nhiều người nước ngoài là: cách ứng xử khôn ngoan và khéo léo đó của người Việt Nam mang bản chất giản dị, chân thành và trọng tình của dân tộc Việt Nam. Bởi nếu là cách ứng xử xã giao hay hời hợt bề ngoài,.... thì cùng với thời gian nó sẽ mất đi, còn tình cảm thân thiện của người Việt Nam vẫn còn mãi. Cả những người nước ngoài thể hệ trước cũng đã từng ghi lại như vậy và giờ đây thế hệ sau của họ cũng vẫn cảm nhận được toàn vẹn giá trị của tính chân thành, thân thiện của người Việt Nam trong thời hội nhập.

Thực tế cho thấy, nhờ sự khác biệt trong cách ứng xử của hai dân tộc, người Nhật dễ nhận ra sự khôn ngoan, khéo léo trong ứng xử của người Việt Nam sớm hơn các dân tộc khác, ví dụ, một cô sinh viên Nhật đã so sánh: “Nếu người Nhật bị mất lòng tin họ sẽ sớm kết thúc quan hệ và không quan tâm đến nữa. Còn người Việt Nam lại luôn tìm cách ứng xử mềm mại, khéo léo để giữ được mối quan hệ lâu dài... Người Việt Nam làm được điều này bởi vì cách ứng xử đó được xuất phát từ tình cảm thật lòng”⁵.

Những người đàn ông Hàn Quốc mà chúng tôi đã gặp gỡ trong nghiên cứu cũng đều đồng tình với nhận định trên. Cho dù có đôi chút phàn nàn về cách ứng xử của công nhân Việt Nam trong công việc, nhiều người Hàn Quốc vẫn coi Việt Nam là quê hương thứ hai của mình. Ông J.C.H - một chuyên gia Hàn Quốc đang sống và làm việc tại Việt Nam đã chia sẻ: “Người Việt Nam mặc dù không có thói quen cúi thấp người để chào khách, nhưng họ luôn chào đón khách bằng nụ cười rất tươi và cử chỉ thân thiện với thái độ ân cần... Đất nước Việt Nam đặc biệt thú vị bởi có những phụ nữ xinh đẹp, duyên dáng, hiền lành, chịu thương chịu khó, biết chiều chồng chăm con và nấu ăn ngon... Khác với những người phụ nữ Hàn Quốc, phụ nữ Việt Nam vừa làm việc chuyên cần ở công sở, vừa lo toan mọi việc trong gia đình. Họ rất thông minh và khéo léo trong ứng xử nên mọi người trong gia đình tôi rất hài lòng...” (PVS ông J.C.H, chuyên gia Hàn Quốc, Hà Nội, tháng 9/2018).

Về phẩm chất khéo léo của phụ nữ Việt Nam, trang tin Aishoren.or.jp của Nhật đã viết một cách thú vị: “Phụ nữ quản lí gia đình” là một điểm quan trọng để lí giải xã hội Việt Nam. Trong thực tế, nền kinh tế phát triển là do sự quyết đoán của người phụ nữ. Lí do giải thích cho hiện tượng này là vì trong thời chiến, phụ nữ phải đứng lên xây dựng đất nước để đàn ông ra chiến trường. Chính vì vậy, phụ nữ Việt Nam vẫn là những

⁵ “Việt Nam qua đôi mắt của một người Nhật”, Tài liệu đã dẫn.

người lao động xuất sắc với năng suất cao. Ở đất nước Việt Nam, việc mấy thế hệ cùng chung sống dưới một mái nhà là điều phổ biến, nên quản lý nhà cửa là trách nhiệm của phụ nữ hoặc những người lớn tuổi trong gia đình. Vì thế mà vị trí của phụ nữ trong xã hội là vô cùng chắc chắn”⁶.

Trao đổi với một kỹ sư cơ khí người Hàn Quốc đang phát triển doanh nghiệp cung cấp nội thất Hàn Quốc cho Việt Nam, ông C.M.L cũng chia sẻ về hạnh phúc của mình: “Đến đất nước các bạn, người đàn ông Hàn Quốc sẽ thực sự may mắn khi tìm thấy một nửa thứ hai của mình. Tôi cũng là một trong số những người đàn ông may mắn đó. Đến Việt Nam tôi đã có một gia đình hạnh phúc...” (PVS ông C.M.L, kỹ sư cơ khí người Hàn Quốc, Hà Nội, tháng 9/2018). Rất hiểu về sự khắt khe trong văn hóa Hàn Quốc, cũng như tâm lý đề dặt và thói quen nghiêm khắc khi nhận xét về một con người nào đó của dân tộc Hàn, chúng tôi cho rằng đây là những chia sẻ thật lòng của hai người đàn ông đến từ Bắc Á.

Cách ứng xử chân thành, hiếu khách và khéo léo, khôn ngoan của người Việt Nam cũng đã từng được nói tới trong cuốn sách *Xứ Đàng Trong* năm 1621 (Cristophoro Borri, 1998). Tác giả người Ý đã kể lại những người Việt Nam mà ông đã gặp gỡ: “họ vừa cởi mở, thân thiện và rất gần gũi, khác hẳn với tính khí lạnh lùng của người Châu Âu nơi quê hương ông”. Chính sự mến mộ người Việt “xứ Đàng Trong” đã giúp ông hoàn thành cuốn sách có giá trị lịch sử này. Tuy gần 100 năm nước ta bị là thuộc địa của Pháp nhưng vị toàn quyền Đông Dương là Paul Doumer lại tỏ ra rất mến mộ và đề cao con người xứ An Nam. Ông đã gửi gắm thiện cảm của mình với “người thuộc địa” trong 454 trang hồi ký nhan đề *Xứ Đông Dương*. Trong đó, ông đã đánh giá cao người xứ An Nam: “Người An Nam chắc chắn là tộc người ưu trội so với các dân tộc xung quanh như người Cao Miên, Ai Lao và Xiêm La,... Phải tới tận Nhật Bản mới có tộc người có phẩm chất của người An Nam và giống người An Nam. Người An Nam và người Nhật Bản chắc chắn có mối quan hệ thân tộc từ xa xưa. Cả hai đều thông minh và cần cù...”⁷. Như vậy, đã gần 4 thế kỷ trôi qua, cách ứng xử cởi mở, chân thành và khôn ngoan, lối sống trọng tình của người Việt Nam vẫn được coi như một giá trị hằng số xuyên suốt thời gian và không hề bị mất đi trong thời hiện đại.

Sự nồng hậu, hiếu khách của người Việt Nam không chỉ là một đặc trưng của văn hóa truyền thống, điều đó còn được thể hiện trong chính sách đối ngoại độc lập, tự chủ, rộng mở, đa dạng hóa, đa phương hóa quan hệ quốc tế và chủ động hội nhập của Đảng và Nhà nước ta: *Việt Nam sẵn sàng là bạn và là đối tác tin cậy của tất cả các nước trong cộng đồng thế giới phấn đấu vì hòa bình, độc lập và phát triển*. Với chủ trương trên, giá trị hiếu khách, khéo léo và khôn ngoan của dân tộc được phát huy, đã tạo dựng

⁶ Tham khảo “8 phát hiện thú vị về người Việt Nam của người Nhật”, (<https://iconicjob.vn/blog/8-phat-hien-thu-vi-ve-nguoi-viet-nam-trong-mat-nguoi-nhat-ban/>), truy cập ngày 5/7/2018.

⁷ Tham khảo Paul Doumer. 2016. *Xứ Đông Dương*, do tập thể biên dịch Lưu Đình Tuấn, Lê Đình Chi, Hoàng Long, Vũ Thủy dịch, Nguyễn Thừa Hỷ hiệu đính, Nxb. Thế giới, Alpha Books ấn hành.

cho Việt Nam có một khả năng xuất sắc trong việc tổ chức các sự kiện quốc tế lớn ở nước ta trong những năm gần đây như APEC 2017, Hội nghị thượng đỉnh khu vực Mekong mở rộng 2018, Đại hội Kiểm toán quốc tế ASOSAI 14, năm 2018 và đặc biệt, Diễn đàn Kinh tế thế giới về ASEAN (WEF ASEAN) đã được tổ chức thành công ở Việt Nam từ ngày 11-13/9/2018, với sự tham dự của các lãnh đạo cấp cao nhiều nước ASEAN và khu vực, cùng với hàng trăm tổ chức quốc tế và gần 1.000 lãnh đạo các tập đoàn hàng đầu thế giới. Việc tổ chức thành công những sự kiện trên đã góp phần khẳng định về một nước Việt Nam năng động, cởi mở, hiếu khách, có năng lực kết nối, điều phối và tổ chức những sự kiện quốc tế tầm cỡ lớn nhất trên toàn cầu; qua đó giới lãnh đạo toàn cầu đều khẳng định về một Việt Nam sẵn sàng hội nhập và họ đều tin tưởng, Việt Nam sẽ vững tin nhịp bước cùng thế giới trên hành trình hội nhập.

2.2.2. Việt Nam hấp dẫn du khách nước ngoài bởi sự thân thiện và an toàn trong đời sống xã hội

Người Việt Nam tốt bụng và giàu lòng nhân ái. Đó là nhận xét chung của nhiều người nước ngoài đã đến Việt Nam và cũng là ý kiến chung của những người tham gia phỏng vấn. Chính sự tốt bụng và nhân ái trong ứng xử cộng đồng đã tạo dựng được một xã hội Việt Nam an toàn. Thông thường, khi lên kế hoạch cho một chuyến đi thì điều đầu tiên du khách quốc tế cần là một điểm đến an toàn. Vì thế, một trong những “nét đáng yêu nhất” của Việt Nam chính là sự an toàn về mặt xã hội. Nhất là, sau những thành công trong việc tổ chức các hội nghị quốc tế lớn, Việt Nam đã trở thành một điểm đến an toàn, tin cậy của nhiều bạn bè quốc tế.

Hộp 1: Báo chí quốc tế viết về sự an toàn của xã hội Việt Nam

- Business Insider (Mĩ) đã đánh giá Việt Nam là điểm đến an toàn, thân thiện nhất Đông Nam Á trong danh sách 30 điểm du lịch lí tưởng.
- Hà Nội được TripAdvisor bình chọn là 1 trong 10 thành phố thu hút khách du lịch hàng đầu trên thế giới năm 2014; cũng năm 2014, trang báo này đã xếp Việt Nam ở vị trí số 45 về độ an toàn và số 2 về mức độ hạnh phúc.
- Việt Nam được Tạp chí du lịch Travel & Leisure của Mĩ bình chọn đứng thứ 6 trong số 20 điểm đến tốt nhất dựa trên độ an toàn và thân thiện của người dân dành cho khách du lịch lẻ.
- Tạp chí The Economist (Anh) đã xếp hạng Tp. Hồ Chí Minh đứng thứ 48 trong danh sách 50 thành phố an toàn nhất thế giới để đi du lịch.
- Tờ DeMorgen (Bỉ) đã ca ngợi Việt Nam đặc biệt phù hợp với du khách nữ...
- Trang tin CNN gọi Hà Nội là “cái nôi của di sản”. Họ đã xây dựng nhiều video clip giới thiệu đặc trưng về lịch sử, văn hóa, con người Hà Nội.

Nguồn: Theo Phương Nga /Timeout Vietnam,

(<https://news.zing.vn/nhung-dieu-nguoi-nuoc-ngoai-yeu-nhat-o-viet-nam-post604969.html>).

Theo khảo sát của Ngân hàng HSBC International, Châu Á là nơi thân thiện nhất để người nước ngoài đến sinh sống và làm việc, trong đó Việt Nam đứng thứ hai trong top 10 quốc gia thân thiện nhất thế giới⁸. Nhiều du khách Châu Âu không chỉ mong muốn được đến Việt Nam một lần vì đất nước xinh đẹp có nhiều danh lam thắng cảnh để khám phá, có bờ biển dài và khí hậu ẩm áp, quanh năm có thể tắm biển và nghỉ dưỡng mà họ còn luôn yên tâm về môi trường nghỉ dưỡng ở đây về sự an toàn. Đặc biệt, ở đâu trên đất nước Việt Nam, du khách cũng gặp những chủ nhân tốt bụng, khéo tay, nấu ăn ngon để khách luôn được thưởng thức những hương vị đặc sắc của địa phương.

Cũng nhờ sự an toàn xã hội, sự thân thiện, tốt bụng của người dân mà gần đây Việt Nam đã trở thành mái nhà chung của nhiều dân tộc đến từ nhiều quốc gia khác nhau. Trước đây ở Việt Nam chỉ có làng Nga, nay có thêm nhiều “làng Hàn Quốc”, “làng Nhật Bản”, “làng Châu Âu” hay “làng Nga” ở nhiều tỉnh thành. Đặc biệt, ở “làng Nga mũi Né” có hơn 100 gia đình người Nga thường xuyên sinh sống ở đây. Một vài số liệu điều tra của Tổng cục Thống kê và Tổng cục Du lịch cho thấy, tỉ lệ du khách quốc tế đến Việt Nam lần đầu và các lần tiếp theo (từ hai lần trở lên) đã tăng dần trong những năm gần đây. Điều này cũng là chỉ báo thể hiện được sự hấp dẫn của Việt Nam đối với khách quốc tế (Bảng 1):

Bảng 1: Tỉ lệ du khách quốc tế đến Việt Nam trong gần 2 thập niên vừa qua

Năm	Số lượt du khách nước ngoài đến Việt Nam (lượt người)	Tỉ lệ du khách nước ngoài đến Việt Nam lần 1 (%)	Tỉ lệ du khách nước ngoài quay trở lại Việt Nam từ lần 2 trở lên (%)
2000	2.140.000		
2003		72,0	28,0
2005		65,3	24,7
2006	3.600.000	56,3	43,7
2009		60,4	39,6
2010	5.000.000		
2011		61,1	38,9
2013	7.500.000	66,1	33,9
2016	10.000.000		
2017	12.900.000	59,6	40,4
2018	15.497.791		

Nguồn: Tác giả tổng hợp từ các số liệu thống kê của Tổng cục Thống kê và Tổng cục Du lịch qua một số năm.

⁸ “16 ấn tượng đẹp của Việt Nam trong lòng du khách nước ngoài”, (<https://vntour.com.vn/16-an-tuong-ve-viet-nam-trong-long-du-khach-nuoc-ngoai-id69150000>), truy cập ngày 21/9/2018.

2.2.3. Người Việt Nam giàu lòng trắc ẩn và nghĩa hiệp, sẵn sàng chia sẻ với người gặp hoạn nạn

“Người Việt Nam giàu lòng trắc ẩn và nghĩa hiệp, họ giúp người hoạn nạn không cần trả ơn”. Đó là nhận xét chung của nhiều người nước ngoài đến Việt Nam, nhận xét này của họ đã được ghi lại trên nhiều diễn đàn bằng tiếng Anh như một lời tri ân của bạn bè quốc tế đối với cộng đồng người Việt Nam chúng ta. Từ khóa hay gặp nhất trong những diễn đàn của quốc tế nói về tính cách người Việt Nam có lẽ là các từ: “open-hearted, high sence, frienly, kind, meaningful,...” và qua đó chúng ta có thể tìm trong tích tắc hàng trăm bài viết tri ân người Việt Nam về sự tốt bụng, nghĩa hiệp khi họ gặp nạn. Mặc dù cuộc sống của người dân Việt Nam còn nghèo nhưng mỗi khi có trường hợp du khách nước ngoài nào đó gặp hoạn nạn: đau ốm, mất cắp tài sản, tai nạn, hay lâm bệnh hiểm nghèo thì đều được cộng đồng người Việt Nam giúp đỡ nhiệt tình.

Câu chuyện của chàng trai người Mỹ tên Phillip gặp tai nạn trên đường tại Tp. Hồ Chí Minh được hai vợ chồng người Việt Nam tên Bách đưa đến bệnh viện cấp cứu và chịu tất cả chi phí thay người bị nạn giờ không còn là trường hợp hi hữu. Hình ảnh đẹp ấy đã được nhân lên và được phát huy trong mọi hoàn cảnh trên khắp các tỉnh thành ở Việt Nam. Ở Hà Nội, bệnh viện Hữu nghị Việt Đức không tính được đã bao nhiêu lần cứu người nước ngoài qua cơn nguy kịch vì tai nạn giao thông. Nhiều câu chuyện cảm động được kể lại về việc các y, bác sĩ Việt Nam đã cứu sống người nước ngoài bằng tất cả những gì họ có thể làm được: quyên góp tiền, kêu gọi cho máu,... Trường hợp một thanh niên Azecbaizan tên El. đang dạy tiếng Anh cho đồng bào dân tộc thiểu số ở Sơn La, bị ung thư máu, đã được các y, bác sĩ Bệnh viện Huyết học và truyền máu trung ương cứu chữa năm 2017 là một điển hình. Sau 1 tháng điều trị tích cực, người thầy này đã trở về quê hương mang theo tình cảm tri ân với người dân Việt Nam giàu lòng nhân ái. Tình cảm biết ơn này đã được cha anh viết trong hơn 400 trang hồi kí. Nhưng vị giáo sư Đại học tổng hợp Ba Cu đã thú nhận rằng, “400 trang hồi kí của tôi cũng không thể kể hết được những tấm lòng vàng mà chúng tôi đã gặp gỡ, với những ân tình của người Việt Nam mà gia đình tôi đã nhận được trong hoạn nạn...”⁹.

Tấm lòng nghĩa hiệp của người Việt Nam còn được ghi lại trong rất nhiều những bài viết tri ân khác của những người khách nước ngoài đến Việt Nam. Đó là trường hợp nữ du khách người Anh có tên là Albany Owens, khi trả tiền xe ôm Grab cho lái xe cô đã đánh rơi thẻ ATM của mình dưới cống sâu, được anh Trang, một tài xế GrabBike tốt bụng cùng với bạn mình xuống cống mò tìm giúp và sau 4 giờ đồng hồ, anh đã tìm được tấm thẻ và trả lại cho cô gái người Anh. Albany Owens đã viết lại trên diễn đàn: “Để bày tỏ sự

⁹ “Ước mơ đang dở của thầy giáo người nước ngoài dạy tiếng Anh vùng cao”, (<https://vietnammoi.vn/uoc-mo-dang-do-cua-thay-giao-nguoi-nuoc-ngoai-day-tieng-anh-vung-cao-36605.html>), truy cập ngày 5/7/2018.

cảm kích và cảm ơn tài xế, tôi đã lấy hết số tiền trong ví của mình để cảm ơn anh tài xế và bạn anh ấy - những người đã giúp tôi. Và tôi không ngần ngại tặng anh ấy một cái ôm thân thiết. Sau việc ngày hôm qua, tôi càng yêu người Việt Nam hơn. Bởi vì họ thật tốt bụng và thân thiện”¹⁰. Sau khi Owens chia sẻ câu chuyện của mình lên mạng xã hội, bài viết nhanh chóng nhận được hàng ngàn lượt chia sẻ và bình luận. Trong đó, đa số các ý kiến của người nước ngoài đều dành những lời khen ngợi cho hành động nghĩa hiệp của anh tài xế GrabBike, rõ ràng một hành động nhỏ cũng đã tạo nên hình ảnh đẹp về người Việt Nam trong mắt người nước ngoài. Những câu chuyện trên đây chỉ là một số những trường hợp điển hình về lòng tốt và lối ứng xử nghĩa hiệp, nhân ái của cộng đồng người Việt Nam mà những người nước ngoài đến Việt Nam đã được giúp đỡ trong khó khăn, hoạn nạn chia sẻ lại. Những hành động đó đã thể hiện rõ phẩm chất trọng nghĩa tình cao cả của người Việt Nam, mặc dù cuộc sống kinh tế của bản thân toàn cộng đồng còn chưa thực sự dư dật.

2.2.4. Người Việt Nam không chỉ có lòng quả cảm, anh dũng hi sinh vì độc lập dân tộc mà còn giàu tình cảm tha thứ và khoan dung

Việt Nam trong chiến tranh đã để lại trong lòng bạn bè quốc tế hình ảnh một dân tộc anh dũng, bất khuất trước kẻ thù, nhưng giàu lòng tha thứ, khoan dung. Điều đó được thể hiện sinh động trong hình tượng đặc sắc: *Nguyễn Văn Trỗi trên pháp trường, Nụ cười chiến thắng* của chị Võ Thị Thắng, hay trong tấm hình *O du kích nhỏ giương cao súng...* mà nhà báo Phan Thoan chụp năm 1967 đã được đăng trên báo Hà Tĩnh. Bức ảnh kể về chuyện o du kích Nguyễn Thị Kim Lai (17 tuổi) bé nhỏ dẫn người phi công Mỹ William Andrew Robinson (22 tuổi). Bức ảnh như một biểu tượng đầy ý nghĩa về một dân tộc Việt Nam bất khuất trước kẻ thù nhưng cũng giàu lòng tha thứ, khoan dung với chính những kẻ xâm lược. Bởi nếu không có tình cảm cao đẹp này, khi đó “o du kích nhỏ” đã có thể nổ súng bắn viên phi công Mỹ. Và suốt 40 năm người phi công William Andrew Robinson đã khắc ghi trong lòng sự tha thứ của người nữ du kích Việt Nam. 40 năm sau, ông đã đến Việt Nam để tìm lại người phụ nữ với tấm lòng cao cả ngày ấy. Cuộc hội ngộ của hai nhân vật chính trong bức ảnh nổi tiếng kia sau 40 năm đã một lần nữa khẳng định với thế giới về giá trị nhân văn cao cả của một dân tộc đã từng quần quai dưới mưa bom của đế quốc Mỹ, nhưng vẫn lấy nhân nghĩa, khoan dung làm trọng trong ứng xử.

Chiến tranh kết thúc, với lòng khoan dung nhân ái, chính phủ và nhân dân Việt Nam đã kiên trì cùng chính phủ và nhân dân Mỹ trong suốt 30 năm tìm kiếm hài cốt của quân nhân Mỹ bị mất tích trong chiến tranh Việt Nam. Phát biểu tại buổi lễ kỉ niệm 30 năm

¹⁰ “Chàng lái xe GrabBike mò thẻ ATM dưới cống giúp cô gái người Anh và niềm vui trước ngày sinh nhật”, (<https://thanhnien.vn/doi-song/chang-grab-mo-the-duoi-cong-cho-nu-du-khach-anh-niem-vui-ngay-sinh-nhat-960987.html>), truy cập ngày 5/8/2018.

hợp tác, Chuẩn đô đốc Jon Kreitz bày tỏ lòng biết ơn chân thành đến chính phủ và nhân dân Việt Nam trong hơn ba thập kỉ đã tích cực hợp tác làm việc với Mỹ để đưa được gần 1.000 hài cốt quân nhân Mỹ về với gia đình trong dự án nhân đạo này. Phó đại sứ Mỹ Caryn Mc Clelland cho rằng: “những thành tựu của hai nước từng đứng ở hai bên chiến tuyến, trước hết đó là những thành tựu của sự khoan dung, vị tha và nhân ái của dân tộc Việt Nam. Sự hợp tác này xứng đáng trở thành “hình mẫu” cho các nước khác trên thế giới học tập”¹¹

Trân trọng tình cảm khoan dung của người Việt Nam, cô sinh viên người Nhật Bản ở khoa Việt Nam học đã nhận xét: *“Trong tình cảm của người Việt Nam, có một loại tình cảm nổi bật là “tha thứ”. Các thầy, cô giáo của tôi nói rằng đối với các cuộc chiến tranh đã qua, người Việt Nam không bao giờ quên nhưng người Việt Nam có thể tha thứ. Tôi đã nói lại điều này với các bạn người Nhật Bản và người Mỹ của tôi, nhiều người tưởng rằng do chiến tranh mà người Việt Nam ghét người Mỹ. Nhưng trên thực tế, mặc dù kỉ ức về cuộc chiến tranh không bao giờ phai mờ, nhưng người Việt Nam vẫn coi người Mỹ như bao dân tộc khác trong cộng đồng nhân loại. Giờ đây, sau khi chiến tranh kết thúc, người Việt Nam vẫn đón tiếp những người cựu chiến binh Mỹ trở lại mảnh đất khốc liệt xưa.... Đây là một phẩm chất quý báu của người Việt Nam vì tha thứ là một việc rất khó... Thân thiện và hợp tác với các nước là kẻ thù trong chiến tranh có thể là một “bí quyết” giúp Việt Nam phát triển”*¹².

Trong tháng 9/2018, chúng tôi đã gặp chị L., anh G. - đây là hai nhà báo Mỹ, họ đã vài ba lần đến Việt Nam, cả hai đều thừa nhận rằng *Việt Nam có một sự hấp dẫn kì diệu và họ luôn cảm thấy thú vị mỗi khi trở lại mảnh đất này...* Chị L. chia sẻ: “Ngay sau khi Tổng thống Clinton dỡ bỏ lệnh cấm vận thương mại với Việt Nam vào tháng 2/1994, chị là một trong những người Mỹ đầu tiên đến Việt Nam. Lúc đầu là cảm giác e ngại khi mình là đại diện của một đế quốc đã từng gây chiến tranh ở Việt Nam khiến chị không tự tin khi quyết định đến Việt Nam. Tuy nhiên, cảm giác đó đã nhanh chóng mất đi khi chị đặt chân đến Việt Nam và gặp những người Việt Nam đầu tiên - họ thật vui vẻ và thân thiện. Và giờ đây lần nào cũng vậy, chị vẫn luôn cảm thấy thú vị mỗi khi đến Việt Nam, được gặp lại những con người nhân hậu và bao dung, cũng như được thưởng ngoạn những món ngon và cảnh đẹp ở đất này...” (PVS. chị L., anh G., hai nhà báo Mỹ, Hà Nội, tháng 9/2018).

Hòa bình trở lại, Việt Nam mở cửa sẵn sàng bắt tay với tất cả bạn bè quốc tế trong xây dựng đất nước để hợp tác cùng phát triển. Mặc dù chưa phải là một đất nước giàu về mặt

¹¹ “Hợp tác Việt - Mỹ sau chiến tranh có thể là hình mẫu cho thế giới”, (<https://news.zing.vn/hop-tac-viet-my-sau-chien-tranh-co-the-la-hinh-mau-cho-the-gioi-post899972.html>), truy cập ngày 5/7/2018.

¹² “Việt Nam qua đôi mắt của một người Nhật”, Tài liệu đã dẫn.

kinh tế, nhưng Việt Nam luôn sẵn sàng chia sẻ khó khăn, giúp đỡ những quốc gia gặp hoạn nạn như động đất, sóng thần,... Đặc biệt, lòng nhân ái của nhân dân Việt Nam đã được thể hiện bằng nghĩa cử cao đẹp trong việc chia sẻ những khó khăn về vật chất cho cả người dân Mỹ khi gặp cơn bão lớn Katrina... Bản thân tác giả cũng rất trân trọng và cảm động trước tình cảm tha thứ của dân tộc mình khi chứng kiến một sự việc gần đây “những người Hà Nội đã đến đặt hoa trước tám phù điêu tại Hồ Trúc Bạch khi biết tin Nghị sĩ John McCain qua đời”¹³. Tình cảm khoan dung và tha thứ cũng là nền tảng tinh thần giúp Việt Nam vững bước trên con đường hội nhập.

3. Một số cách ứng xử còn chưa chuẩn mực của người Việt Nam hiện nay

Khi tìm hiểu về văn hóa ứng xử của người Việt Nam qua con mắt của bạn bè quốc tế, trong nghiên cứu này, bên cạnh những lời khen và sự mến mộ của bạn bè quốc tế, chúng tôi cũng đã ghi nhận được cả những phản nản, thậm chí bức xúc của bạn bè quốc tế về cách ứng xử chưa chuẩn mực văn minh, lịch sự của người Việt Nam hiện nay. Để tìm hiểu ý kiến của bạn bè quốc tế, chúng tôi đã tiếp cận đến các chủ doanh nghiệp người nước ngoài và du khách tại các trung tâm du lịch, đó là những nơi người nước ngoài có cơ hội tiếp xúc với người Việt Nam nhiều hơn.

3.1. Người Việt Nam ít coi trọng kỉ luật

Người Việt Nam ít coi trọng kỉ luật là nhận định chung của nhiều người nước ngoài, những ai đã làm việc với người Việt Nam. Nhờ có thể chế chính trị ổn định và một xã hội an toàn, Việt Nam đã trở thành đối tác đầu tư chiến lược của hai cường quốc trong khu vực là Nhật Bản và Hàn Quốc. Hiện nay, Nhật Bản đang giữ vị trí thứ nhất trong số 108 quốc gia có vốn FDI ở Việt Nam với tổng vốn đầu tư gần 8 tỉ USD, chiếm 25,9% tổng FDI, đứng thứ hai là Hàn Quốc với tổng vốn đầu tư đăng kí 6,8 tỉ USD, chiếm 22,3% tổng FDI¹⁴. Tuy nhiên, khi gặp gỡ với một vài chủ doanh nghiệp Hàn Quốc tại Bắc Ninh và Hải Phòng, họ đều phản nản về kỉ luật lao động của công nhân Việt Nam. Ông P.S.H cho biết: “*Lao động Việt Nam nhìn chung là cần cù nhưng nhiều người có ý thức kỉ luật lao động và tác phong công nghiệp chưa cao; hiện tượng công nhân đi muộn giờ làm hoặc tùy tiện bỏ việc là khá phổ biến, hiện tượng này đã gây không ít khó khăn cho doanh nghiệp và tự người lao động cũng làm khó cho chính mình...*” (PVS ông P.S.H, trợ lí chủ doanh nghiệp điện tử tại Hải Phòng, tháng 9/2018).

Đại diện cho một doanh nghiệp điện tử Nhật Bản tại Bắc Ninh, ông L.S. không hài lòng về chuyện khạc nhổ tùy tiện của công nhân Việt Nam, ông nói: “*Công nhân Việt Nam*

¹³ Tám phù điêu này mô tả một phi công quý gởi gior tay đầu hàng, với các hàng chữ cho biết vào ngày 26/10/1967, tại hồ Trúc Bạch, “quân và dân thủ đô Hà Nội bắt sống phi công John Sydney McCain, Thiếu tá không quân thuộc lực lượng Hải quân Hoa Kỳ”. Vào thời điểm máy bay của ông bị tên lửa bắn rơi, ông McCain đang thực hiện phi vụ oanh tạc thứ 23 của ông ở miền Bắc Việt Nam.

¹⁴ Theo Cục đầu tư nước ngoài (Bộ Kế hoạch và Đầu tư), Báo cáo tháng 10/2018.

không chỉ có thói quen tùy tiện nhảy việc từ nơi này qua nơi khác, mà còn quen khắc nhỏ và vứt tàn thuốc tùy tiện, có lần doanh nghiệp chúng tôi đã bị mất một khách hàng lớn chỉ vì đối tác nhìn thấy công nhân Việt Nam khắc nhỏ, xỉ mũi trong khi làm việc...” (PVS. ông L.S., đại diện doanh nghiệp Canon tại Bắc Ninh, tháng 9/2018).

Xin dẫn lại ở đây câu chuyện có thực của một kỹ sư người Nhật Bản đã nói với công nhân Việt Nam trước khi ông về nước: “Người Việt Nam các anh muôn đời sẽ khổ, các anh chỉ biết nghĩ đến cái lợi nhỏ của cá nhân mà không biết nghĩ đến cái lợi lớn của chung”. Rồi vị kỹ sư này nói rõ: “Một con vít chúng tôi phải mang từ Nhật sang giá 40.000 đồng mà rơi xuống sàn thì công nhân Việt Nam thân nhiên dẫm lên vì nó không phải của các anh”. Tuy nhiên, các anh chỉ đánh rơi một điều thuốc lá đang hút dở giá chỉ 1.000 đồng thì các anh vẫn nhặt lên và hút tiếp mặc dù nó đã bị bẩn. Cuộn cáp điện chúng tôi nhập về giá 5 triệu đồng một mét, nhưng các anh cắt trộm và chỉ bán với giá có vài trăm nghìn đồng một mét. Những điều đó chỉ mang lại cho các anh một chút lợi lộc nhưng nó lại gây thiệt hại lớn cho doanh nghiệp vì chúng tôi buộc phải nhập bổ sung...”¹⁵.

3.2. Người Việt Nam không coi trọng luật lệ giao thông

Giao thông Việt Nam là một thực tế gây “sốc” đối với du khách nước ngoài. Đó vừa là cảm giác kinh hoàng, phiêu lưu, mạo hiểm mà bản thân họ chưa từng được “trải nghiệm” tại nước mình, vừa là cảm giác ngạc nhiên, không tưởng khi họ nhìn thấy người Việt Nam đi trên xe máy. Những người nước ngoài đã từng sống ở Việt Nam, đã quen với giao thông ở đây cũng thấy rất khó chịu. Anh F.C., một doanh nhân Pháp đã có thời gian sống lâu tại Việt Nam chia sẻ: “Tôi thích dùng xe máy để di chuyển, nhưng đó là một thách thức vì giao thông ở Việt Nam quá nguy hiểm. Tài xế Việt Nam thì thiếu kiên nhẫn..., họ không biết tôn trọng đèn tín hiệu và cứ muốn chạy liên tục dù biết rằng nó nguy hiểm và bất chấp hậu quả.... Tài xế xe bus và xe tải luôn lái xe nhanh điên cuồng là nỗi khiếp đảm đối với người nước ngoài chúng tôi...”.

Giáo sư Y., đến từ Nhật Bản và đang làm việc tại Việt Nam, là người quen của cô giáo Michiko vừa qua đời vì tai nạn giao thông, ông đã thẳng thắn lên tiếng: “Đường phố Việt Nam quá nhiều xe cộ. Ý thức của người tham gia giao thông lại chưa tốt. Có luật giao thông nhưng dường như mọi người không chấp hành. Tài xế thì chạy quá ẩu. Ở Việt Nam, muốn an toàn chỉ có đi taxi nhưng giá thì lại đắt...”¹⁶.

Sau chuyến thực tế tại Hà Nội, trong bài viết của nghiên cứu sinh. A. H. thuộc Trung tâm nghiên cứu phát triển, Đại học Oslo (Na Uy), đã ví giao thông tại Hà Nội như một “con ác

¹⁵ “Lời kể của anh P.V.M, 40 tuổi, công nhân tại một doanh nghiệp Nhật Bản tại khu công nghiệp Bắc Thăng Long, Hà Nội”, (<https://ins.dkn.tv/doi-song/tham-thia-cau-noi-cua-ky-su-nhat-nguoi-viet-cac-anh-muon-doi-se-kho.html>), truy cập ngày 5/8/2018.

¹⁶ Tham khảo loạt bài báo “Giao thông Việt Nam trong con mắt người nước ngoài và Người nước ngoài nói gì về giao thông Việt Nam?”, (<http://www.antv.gov.vn/tin-tuc/xa-hoi/giao-thong-viet-nam-trong-mat-nguoi-nuoc-ngoai-201258.html>), truy cập ngày 3/5/2018.

mộng” (nightmare). Anh Hansen cho rằng, “sử dụng xe máy đại trà giúp cho việc đi lại nhanh chóng và thuận tiện, nhưng lưu lượng xe máy đông cũng là nguyên do của ách tắc cũng như sự “hỗn loạn” của giao thông trong thành phố. Còn ô tô “một biểu tượng của sự thành đạt” của người Việt Nam, lại đặt ra cho giao thông tại đây một thách thức mới”.

Một du khách đến từ Úc, chị J. M. nhận xét: “Tôi thấy giao thông ở Việt Nam khá phức tạp và điên rồ, xe cộ ở khắp mọi nơi không theo cấu trúc gì, nhưng sao mọi người vẫn có thể di chuyển như không có chuyện gì lạ”. Chị S.D. một công dân Úc ngạc nhiên nói: “Mọi người đi lại trên đường không có trật tự gì, nhưng có vẻ mọi thứ vẫn ổn”. Còn bà J.N. người Anh chia sẻ: “Tôi rất thích Việt Nam và tôi cũng thấy vui khi tận hưởng những ngày ở đây, nhưng giao thông thì không thú vị lắm, một thử thách quá nguy hiểm...”

Nhiều người nước ngoài lại ngạc nhiên khi không hiểu tại sao người Việt Nam lại có thể đi thẳng bằng trên chiếc xe máy với đủ thứ, từ con trẻ, đồ gỗ công kênh hoặc cả lợn, gà,... trên đó.

Ông F. H., người Úc, rất yêu Việt Nam và đã sinh sống tại Việt Nam gần nửa thập kỉ. Mặc dù cảm nhận được sự nguy hiểm của giao thông Việt Nam, ông F. vẫn có một niềm đam mê kì lạ với giao thông Việt Nam và coi đó là “đặc sản” của đất nước xinh đẹp này. Ông đã dành nhiều thời gian trải nghiệm, nghiên cứu để viết về giao thông Việt Nam trong bài viết *Expect the unexpected (Mong đợi từ những điều không mong đợi)*, để cảnh báo về giao thông ở Việt Nam, giúp cho người nước ngoài muốn đi xe máy và tham gia giao thông ở Việt Nam được thuận tiện, an toàn hơn.

3.3. Một vài thói quen của người Việt Nam “gây khó chịu” đối với người nước ngoài

Người Việt Nam nhỏ bé về thân hình nhưng lại “thích nói to” ở nơi công cộng. Du khách đến Việt Nam cũng không thấy ngạc nhiên về cách cười, nói to thoải mái của người Việt Nam trên đường phố đi bộ, nơi dạo chơi hoặc tại khu vực sinh hoạt chung. Họ cũng rất lấy làm khó chịu khi trên đường phố, người Việt Nam vẫn thản nhiên ăn quả, xả rác, khạc nhổ... , trong khi bản thân nhiều người nước ngoài ở Việt Nam đã tự giác đi nhặt rác ở các nơi công cộng.

Nhiều người nước ngoài rất thích thú với các món ăn đường phố của người Việt Nam vì vừa đa dạng phong phú, nóng sốt mà giá cả dễ chấp nhận. Tuy nhiên, việc dùng dũa các món ăn chung, việc ăn nhồm nhoàm cũng như xia răng sau khi ăn và xúc miệng “ong ọc” cũng là những hành vi làm du khách ngỡ ngàng và khó chịu. Ngoài ra, trong danh mục món ăn thì thịt chó, thịt mèo hay tiết canh đều là các “món khoái khẩu” của người Việt Nam, tuy nhiên điều này lại gây khó chịu cho du khách. Bởi đối với người phương Tây, chó và mèo được coi là những thành viên gia đình, chúng gắn bó với các gia đình trong suốt đời người. Vì vậy, giết thịt những người bạn của con người là điều nhiều người nước ngoài không thể chấp nhận được.

Kết luận

Trên đây, mặc dù chưa phải là tất cả nhận xét về văn hóa ứng xử của người Việt Nam mà bạn bè quốc tế đã cảm nhận và chia sẻ với chúng tôi. Tuy nhiên, qua một số nội dung tổng hợp được cho phép chúng tôi thấy rõ rằng, hầu hết người nước ngoài thích thú về cách thức ứng xử của người Việt Nam với nhau và với người nước ngoài: từ sự cởi mở chân thành, lòng hiếu khách, sự năng động, khôn khéo, đến tinh thần nghĩa hiệp bao dung,... Tất cả những nét đẹp trong ứng xử được dựa trên nền tảng đạo đức nhân văn và văn hóa truyền thống của dân tộc, đã tạo nên hình ảnh đẹp về con người Việt Nam. Nhưng bên cạnh đó, vẫn còn những biểu hiện, cách ứng xử chưa thực sự chuẩn mực và văn minh, khiến bạn bè quốc tế khi thì ngỡ ngàng trước những khác biệt, khi thì bức xúc, hoài nghi,... Có thể có những hành vi ứng xử bản thân cộng đồng chúng ta không chú ý, hoặc cũng có hành vi ứng xử mang tính thực dụng do ảnh hưởng của kinh tế thị trường,... dù không phổ biến nhưng chúng đã phần nào làm xấu đi hình ảnh chung của con người Việt Nam. Và điều được chúng tôi coi trọng hơn cả là, thông qua con mắt của người bên ngoài, biết được bạn bè quốc tế hiểu gì về cách ứng xử của người Việt Nam chúng ta, sẽ giúp mỗi người trong cộng đồng nhìn rõ hơn về chính bản thân mình để phát huy hơn nữa những ưu việt của văn hóa ứng xử trong thời kì hội nhập và để hình ảnh của Việt Nam luôn đẹp trong lòng bạn bè quốc tế.

Tài liệu tham khảo

1. Trần Thúy Anh. 2012. *Ứng xử văn hóa trong du lịch*. Hà Nội: Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội.
2. Cristophoro Borri. 1998. *Xứ Đàng Trong năm 1621*. Dịch giả: Hồng Nhuệ, Nguyễn Khắc Xuyên, Nguyễn Nghị. Nxb. Tp. Hồ Chí Minh.
3. Lê Thị Bùng - Hải Vang. 2007. *Tâm lý học ứng xử*. Hà Nội: Nxb. Giáo dục.
4. Paul Doumer. 2016. *Xứ Đông Dương*. Biên dịch Lưu Đình Tuân, Lê Đình Chi, Hoàng Long, Vũ Thủy, Nguyễn Thừa Hỷ hiệu đính, Nxb. Thế giới, Alpha Books ấn hành.
5. Phạm Văn Đồng. 1994. *Văn hóa và đổi mới*. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
6. Hồ Chí Minh. 2009. *Toàn tập*. tập 3. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
7. Trần Ngọc Thêm. 2000. *Cơ sở văn hóa Việt Nam*. Hà Nội: Nxb. Giáo dục. Tái bản tháng 3/2000.
8. Lê Thi. 2015. “Bàn về cách xử thế và cách lịch sự trong giao tiếp của người Việt Nam hiện nay”. Tạp chí *Khoa học xã hội*. Số 11 (96).
9. Tổng cục Du lịch Việt Nam. Hội thảo với chủ đề: “Chuyên nghiệp hóa và nâng cao chất lượng sản phẩm du lịch” tổ chức tại Hà Nội, tháng 12/2016.

10. “Những điều người nước ngoài yêu nhất ở Việt Nam”. Theo Phương Nga/Tieout Vietnam, (<https://news.zing.vn/nhung-dieu-nguoi-nuoc-ngoai-yeu-nhat-o-viet-nam-post604969.html>), truy cập ngày 23/8/2019.
11. “Nữ phượt thủ Úc lên sóng say mê con người Việt Nam”, (<https://vnexpress.net/du-lich/nu-phuot-thu-len-song-cnn-say-me-con-nguoi-viet-nam-3556579.html>), truy cập ngày 5/7/2018.
12. “Việt Nam qua đôi mắt của một người Nhật”, (<http://vsl.edu.vn/viet-nam-qua-doi-mat-cua-mot-nguoi-nhat/1665>), truy cập ngày 5/3/2018.
13. “Bài Phát biểu trước đông đảo trí thức, sinh viên, doanh nhân tại Hà Nội của Tổng thống Barack Obama”, (<http://la34.com.vn/tin-tuc/khong-quoc-gia-nao-co-the-ap-dat-len-y-chi-cua-nguoi-viet-nam/>), truy cập ngày 7/10/2018.
14. “8 phát hiện thú vị về người Việt Nam của người Nhật”, (<https://iconicjob.vn/blog/8-phat-hien-thu-vi-ve-nguoi-viet-nam-trong-mat-nguoi-nhat-ban/>), truy cập ngày 5/7/2018.
15. “16 ấn tượng đẹp của Việt Nam trong lòng du khách nước ngoài”, (<https://vntour.com.vn/16-an-tuong-ve-viet-nam-trong-long-du-khach-nuoc-ngoai-id69150000>), truy cập ngày 21/9/2018.
16. “Ước mơ đang dở của thầy giáo người nước ngoài dạy tiếng Anh vùng cao”, (<https://vietnammoi.vn/uoc-mo-dang-do-cua-thay-giao-nguoi-nuoc-ngoai-day-tieng-anh-vung-cao-36605.html>), truy cập ngày 5/7/2018.
17. “Chàng lái xe GrabBike mò thẻ ATM dưới cống giúp cô gái người Anh và niềm vui trước ngày sinh nhật”, (<https://thanhnien.vn/doi-song/chang-grab-mo-the-duoi-cong-cho-nu-du-khach-anh-niem-vui-ngay-sinh-nhat-960987.html>), truy cập ngày 5/8/2018.
18. “Hợp tác Việt - Mỹ sau chiến tranh có thể là hình mẫu cho thế giới”, (<https://news.zing.vn/hop-tac-viet-my-sau-chien-tranh-co-the-la-hinh-mau-cho-the-gioi-post899972.html>), truy cập ngày 5/7/2018.
19. “Lời kể của anh P.V.M, 40 tuổi, công nhân tại một doanh nghiệp Nhật Bản tại khu công nghiệp Bắc Thăng Long, Hà Nội”, (<https://ins.dkn.tv/doisong/tham-thia-cau-noi-cua-ky-su-nhat-nguoi-viet-cac-anh-muon-doi-se-kho.html>), truy cập ngày 5/8/2018.
20. “Giao thông Việt Nam trong con mắt người nước ngoài và Người nước ngoài nói gì về giao thông Việt Nam?”, (<http://www.antv.gov.vn/tin-tuc/xa-hoi/giao-thong-viet-nam-trong-mat-nguoi-nuoc-ngoai-201258.html>), truy cập ngày 3/5/2018.
21. Các cuộc phỏng vấn chuyên gia và người nước ngoài theo nội dung của đề tài.